Raskasta työtä ja ilonpitoa

JS 30/10-02

Rutajoen uitot olivat kesän kohokohta Leivonmäellä

■ Olympiavuonna 1952 katkesi vuosikymmenien kesäinen perinne: Rutajoessa uitettiin silloin viimeiset tukit. Miltei kahdeksankymmentä vuotta uitot olivat tuoneet kylän elämään väriä ja tietysti kaivattuja lisämarkkoja.

Valkopukuinen Taimi-tyttö on yhdentoista, kun hän uittomiesten porukassa on päässyt valokuvaan. Tukit ovat kanavan reunamilla suomuksittain ja keskellä olevassa uomassa uitettavat tukit kulkevat jouhevasti. Aika on tehnyt tehtävänsä, vain joku miesporukasta on pystytty tunnistamaan, luonnollisesti Taimi Nieminen mielellään nimeäisi lapsuutensa uittomiehet kuvaan jälkipolvia varten.

Lohikosken väki – **Alfred** ja **Milda Jokisen** perhe – kanavan suulta oli luonnostaan monin tavoin mukana uitoissa, ja nyt ikäihmisenä paikkaa emännöivä nuorin tytär **Taimi Nieminen** muistelee vieläkin haikein mielin uittojen kesiä. Koko kylä heräsi silloin eloon.

Uitoista monta hyötyä

Lohikoskellakin odotettiin keväisin innokkaasti uittojen alkua. Torppa oli ostettu heti lain sallittua vapaaksi Humalajärven talosta ja muutama kiihkeä kesäinen viikko tiesi merkittävää lisätuloa pikkutilan elantoon.

– Kulukumiehiä ol paljon ja niitä ol jo parikin viikkoa ennen passissa, että millon uittoon päästään. Ei sillon ollu kännyköitä eikä kulukupelejä, että ois voinu ilimottaa, muistelee Taimi Nieminen nyt kun vain vesi hiljalleen virtaa joessa.

– Niitä ol kortteerissa tässä meilläkin ja joka mökissä. Sillon kelepas sauna ja liiteri ja vaikka heinälato, kun vain oli jottain pään päälle.

Monet vakiintuneet uittomiehet tulivat kesä kesän jälkeen samoille paikoille, mutta aina oli joukossa satunnaisiakin kulkijoita. Uitot tiesivät työtä myös lähiseudun nuorelle väelle, niin tytöille kuin pojille.

Jos ei vielä päässyt itse uittoon, niin nopsajalkainen saattoi tienata "luikkumiehenä", eli juoksi kiireesti sananviejänä kanavan suulle, milloin syntyi pahempi suma, että osasivat katkaista puitten laskun. Koko matkalla Rutajärvestä Päijänteeseen oli useita kymmeniä ihmisiä työssä, parhaimmillaan satakunta.

– Taloista miehet ostivat leipää, voita, maitoa, kananmunia, mitä nyt kenelläkin oli tarjota ja nämä markat oli kanssa tärkeitä, vaikka pieniä tuloja. Siihen oikein varustettiin kevvään aikana, että kun uitto alakaa, kertoo Taimi Nieminen.

Jo talvikautena kesäiset uitot toivat välillisesti lisätuloja, sillä omat miehet olivat hakkuulla ja hakkuut myös keräsivät taloihin kortteerilaisia.

Taimi Niemisen muistin mukaan ainakin **Jokelan Kalle** Taka-Ikolasta sai talvikaudeksi työtä puominlenkkien valmistamisesta nuorista kuusista. Keväällä hän ajoi ne kärryillä suuriin kasoihin.

Uitto alkaa

Kun jäät viimein sulivat, päästiin uittoon, joka kesti kuukaudenpuolitoista puitten määrän mukaan. Talvella puut oli ajettu rekipelissä Rutajärven rantamille ja jäitten lähdettyä ne vieritettiin veteen ja uitettiin keluveneillä lauttana kanavan suulle.

Lautta pysyi kasassa, kun puomilenkkien avulla osasta tukkeja tehtiin "ketju" sen ympärille. Se yhtiö, joka sai puunsa lähimmäksi kanavaa, pääsi myös ensimmäisenä joelle uittamaan.

– Siinä oli aika kilipailu, jokkainen olis halunnu päästä ensimmäisenä. Minun isä Alfred Jokinen ol semmosessa työssä, että se valavo yöllä, ettei kukkaan päässy tekemään pahojaan. Ja sitten ne ol puut sillai suomuksittain tässä meijänkin kohalla rantoja myöten, kun ol koskipaikka. Ja myllyn ohi ja tuolla alempana ol puisia ränneja, joita myöten ne uitettavat puut kuluki. Päijänteen rannalla ne sitten niputettiin ja tehtiin uus lautta ja hinaaja vei mennessään, kertaa Taimi Nieminen kuin eilistä päivää.

– Se ol jo lapsesta mielenkiintosta ja minä olin aina kahtomassa. **Saarisen Hugo** ol vähän minusta isompi, niin se ol jo töissä ja se aina viskel katkottuja puominlenkkejä tänne laialle ja minä kannon liiteriin. Ne ol hyviä kahvipuita.

Rutajokea oli aikanaan perattu voimakkaasti uittojen tarpeisiin. Lohi kuitenkin pääsi uittoränneja myöten hyvin nousemaan ja uitot pitivät Taimi Niemisen mukaan jokea puhtaana, puut hakkasivat kasvillisuutta ja joen reunat eivät pusikoituneet. Suuri väkimäärä piti polut kunnossa.

Ruoka maistui

Vuosikymmenten aikana uitot tiesivät myös monelle naisihmiselle työtä ja toimeentuloa ruoanlaitossa ja kahvituksessa. Kahvi saatettiin keittää kotona, mutta useimmiten kuitenkin nuotio viriteltiin joen varteen. Taimi Nieminen muistaa, että ainakin **Kaistisen Airi**, **Jokisen Impi**, **Jokisen Kerttu**, **Laitisen Siiri** ja **Palanderin Eetla** olivat uitoilla kahvinkeittäjinä, mutta vuosikymmenten aikana lista on todellisuudessa paljon pitempi. Lohikoskella uittomiehet kävivät tuvassa kahvilla, talo kun on aivan kiinni kanavassa.

Lohikoskella keitettiin myös ruokaa uittomiehille. Voi hyvin sanoa, että nälkä on paras ruuan mauste, sillä ruokalista oli kovin lyhyt: vuoropäivin keitettiin hernerokkaa ja lihakeittoa.

– Ne tek pitkää päivää, yötä myötenkin, mutta keittoruoka vietiin uitolle siinä puolen päivän tietämissä. Ja kyllä ne ol tyytyväisiä, ei sillon voinu monenlaisia laitella ja olishan se ollu hankala syyäkin siinä työn välissä. Se ol tärkeetä, että ruoka ol vahvaa ja pit hyvin nälän, muistelee Taimi nuoruusaikansa "emäntäkoulua". Hän oli noin neljäntoista kolmikymmenluvun puolivälissä, kun Milda-äiti uskoi keittämisen sujuvan.

Ruoka keitettiin ulkona viidenkymmenen litran padassa avoimessa katoksessa ja oli luonnollisesti tärkeää osata pitää sopivaa tulta padan alla. Varsinaista reseptiä ei ollut, vaan ainekset pistettiin sormituntumalla. Kun keitto oli valmis, se kauhottiin tonkkaan ja kannettiin korennolla miehille työn ääreen joen varteen. Lautasina olivat savikupit tai mitä nyt milloinkin löytyi, välillä ne pestiin joessa. Maksu ei enää ole Taimin mielessä, mutta paljon se ei ollut, sen verran kuitenkin, että jotain jäi emännänkin pussiin talven varalle. Miehet maksoivat ruokansa heti.

– Se ol kesäaikana hankala, kun oli pärekatot ja pit saunaa lämmittää joka päivä ja leipoo ainakin pullaa. Sitä pit yhen istua katolla tai maassa vahtimassa, että jos vähänkin kipinä lentää, niin heti vettä niskaan. Se ol tarkkaa, millä puilla sitä pysty lämmittämään. Yhtiö makso saunan lämmityksestä. Olhan se raskasta, mutta sittenkin ol haikee olo, kun uitto aina loppu.

Työtä ja ilonpitoa

Uittoaika on ollut ensisijaisesti raskasta työntekoa. Ne, jotka olivat uitoilla lähiseuduilta, yrittivät vapaa-aikanaan vielä tehdä kotitöitä.

Reissumiehet saattoivat ottaa elämän kevyemmin: ryyppäsivät, tapella nahjustivat, pelasivat korttia tai kävivät kylällä kioskilla.

– Ei sillon tarvinnu kummonen peli olla, kunhan ääntä lähti, niin pistivät tanssit pystyyn. Joskus ol viulu, joskus huuliharppu. Että kyllä ne toi uitot semmosta ilostakin meininkiä tänne kylälle, kertoo Taimi Nieminen.

– Mutta kuitenkin kaikista uitoista minun mieleen muistuu selevimpänä se, kun Heiskasen Hugo tul yöllä kesäsottaan tuomaan miehille kuhtuja tänne meille. Niitä ol muutenkin vähempi, kun osa ol jo saanu lähtömääräyksen. Se tul yöllä, että ol kaikki kasassa eikä sitten jääny kun joitain vanhoja miehiä ja naisia.

Sotien jälkeen uitot Rutajoella vähenivät ja puut siirtyivät pyörille. Tasan viisikymmentä kesää sitten ne loppuivat joessa kokonaan.

Uittorännit ja muut varusteet purettiin 1960-luvulla ja yksi aikakausi jäi historiaan. Päijänteellä uitot ovat jatkuneet näihin päiviin ja Rutalahti on ollut suurimpia puunpudotuspaikkoja.

LEILA BACKMAN

Pauli Mäkelä oli kolmekymmentä kesää Päijänteen uitoilla

■ Metsä on antanut **Pauli Mäkelälle** leivän vuosikymmenten ajan. Kolmekymmentä kesää hän teki töitä Rutalahden pudotuspaikalla ja ehti lähettää kymmeniä tuhansia puunippuja hinaajien mukana sahoihin ja tehtaisiin.

Rutalahden pudotuspaikka, Varvinakin tunnettu, otettiin käyttöön heti jokiuiton loputtua Rutajoessa. Teitä tehtiin ja autot ja traktorit alkoivat kuljettaa puita Päijänteelle.

– Se ol Jokisen Kauko kun toi viimeset puut jokkee pitkin vuonna 1952 ja ne ol Tampellan puita, muistelee Pauli Mäkelä.

– Minä menin seuraavana vuonna puotuspaikalle hommiin ja olin vuoteen 1983, paljon kerkes sinä aikana mennä puita ja paljon kerkes muuttua uitossa. Nyt näyttää kovin hiljaselta.

Jäistä jäihin uitettiin

Uittoaika pyrittiin ennen hyödyntämään mahdollisimman tarkkaan. Puita uitettiin puolisen vuotta, kuitenkin heti jäiden lähdöstä siihen asti, kun järvi syksyllä alkoi piiloutua jääkannen alle. Työaikaa pyrittiin lisäämään jäädyttämällä pudotuspaikkaa niin, että puukuormia pystyttiin ajamaan jään päälle odottamaan kevättä.

– Vähän pakkasten mukkaan jäätä tehtiin toista kuukautta, siinä ol kaks kolome miestä, kun pumpattiin vettä ensin moottoripumpulla ja myöhemmin traktoripumpulla. Vuonna 1953 oli jo helemikuussa luonnonjäätä 80 senttiä, kertoo Pauli Mäkelä talvisesta urakasta.

– Se ol lahti tupaten täynnä puita ja ol niitä vielä paljon varastossa kylän laitamillakin, ajovat ennen rospuuttoo varastoon.

Yhtiöillä oli ennakkoon sovitut omat paikat, mihin ne ajoivat puunsa ja sopu säilyi Pauli Mäkelän mukaan aina hyvin. Vasta 1980-luvun lopussa jäälle ajaminen loppui ja myös välivarastot jäivät pois käytöstä kyläkeskuksen lähettyviltä. Edelleen käytössä oleva Rutalahden pudotuspaikka oli suurin, mutta parhaimmillaan lahdella oli yhteensä neljä pudotuspaikkaa, niistä kolme pienempää Korpilahden puolella. Jokiuiton aikaan puut oli niputettu Uittoyhdistyksen nippukoneella jokisuussa tai hinaaja vei ne sellaisenaan rinkilauttana.

Uitto toi työtä kylälle

Alkujaan Pauli Mäkelä oli uitossa Yhtyneitten Paperitehtaitten leivissä, sillä isommat yhtiöt huolehtivat omien puittensa kuormaamisesta. Vähitellen yhtiöt luopuivat omista miehistään ja 1970-luvulla siirryttiin kokonaan yhteisuittoon.

– Yhteisuitto suju hyvin eikä miehiäkään tarvittu niin paljon. Kukin yhtiö huolehti sitten palakan maksusta vuorollaan. Meitä ol lopulta 4-6 miestä työssä kuormauksessa ja se ol minun vastuulla, muistelee Pauli Mäkelä.

Puita kuljetettiin Rutalahden pudotuspaikalle pitkistä matkoista: Kangasniemeltä, Toivakasta, Lievestuoreelta, Joutsasta, joskus Korpilahdeltakin, mutta pääosin Päijänteen itäpuolelta 70-100 kilometrin etäisyydeltä. Alkuvuosina autoja oli puunkuljetuksessa 10-13 ja 3-4 traktoria. Tiet olivat nykyistä heikommat ja autot pienempiä. Pauli Mäkelä vertaa, että jos 1950-luvulla hyväkin auto toi yhden nipun, nykyajan auto tuo helposti 2-4 nippua.

Ruskan värjätessä Rutalahden rannat oli uitto entisaikaan vielä täydessä käynnissä Rutalahdesta. Nyt kiinnitysukot seisovat jo toimettomina ja puomit on kasattu pois.

Pudotuspaikka toi paljon eloa ja väriä kylän elämään ja antoi suoraan ja välillisesti työtä usealle.

– Automiehistä moni oli omalta kylältä, ne osti polttoaineen ja ruuat kylän kaupoista. Pajalle riitti aina hommia ja laivaväki ja rannan työläiset kävi tietysti evästä kaupasta. Kun vielä Kivisuo oli voimissaan ja iso tie kulki kylän kautta, täällä riitti väkkee ja elämää. Päijänteen uittoon suhtaannuttiin myönteisesti, muistelee Pauli Mäkelä.

400 nippua hinaajalle

Joillakin yhtiöillä oli aluksi omat hinaajat. Pauli Mäkelän aikaan varsinaisesta uitosta vastaavalla Kymin Uittoyhdistyksellä oli kaksi hinaajaa: Tapio ja Tapio II eli Olli. Hinaaja kävi noin parin viikon välein, aina kun 400 nipun lautta tuli valmiiksi. Alkujaan nippu sidottiin autossa nippulangoilla tai ketjulla, autossa oli tukiketjuna karhuketju, joka kulki jatkuvasti mukana ja sen avulla nippu pudotettiin järveen. Keluveneen perässä niput vietiin oman yhtiön letkaan ja kiinnitettiin ensin sinkkivaijerilla, myöhemmin nailonköydellä. Kullakin yhtiöllä oli oma paikkansa ja oma leimamerkkinsä, jonka mukaan puut tulivat letkaan. Uittoväleissä oli puomit, niissä rautalenkit päissä. Puomit kiinnitettiin kiinteisiin kiinnitysukkoihin. Rutalahdessa lautasta tehtiin suorakaiteen muotoinen, 16 nippua rinnakkain, aina 2 nippua yhdessä.

Pauli Mäkelä miehineen oli työssä seitsemästä neljään, mutta autot purkivat koko ajan. Aamulla ensimmäinen tehtävä oli selviä niput omille paikoilleen. Vasta viime vuosina pudotuspaikalle on tullut kuormaaja, joka on vain määräpäivät työssä ja nostaa nipun kerrallaan suoraan autosta järveen. Ajoaikaakin on rajoitettu vain päiväaikaan.

Hinaajat ehtivät entisaikaan käydä hakemassa Rutalahdesta yli sata neljänsadan nipun lauttaa ennen jäitten tuloa.

Uitot hiljenneet

Kuumimpaan uittoaikaan lukuisat yhtiöt käyttivät uittoa kuljetustapanaan ja Rutalahden pudotuspaikat olivat hyvin vilkkaita. Pauli Mäkelä muistaa, että ainakin Schauman, Rauma Repola, SOK, Fennian Faneritehdas, Helsingin kaupunki, Tampella, Yhtyneet Paperitehtaat, Metsähallitus, Kymi, Enso, Myllykoski uittivat puuta sahoilleen ja tehtailleen.

Työ pudotuspaikalla ja uitto olivat raskasta työtä ja niistä oli elokuvien luoma romantiikka kaukana. Kuitenkin Pauli Mäkelä seuraa haikein mielin uittojen hiljenemistä Rutalahdessa.

– Luulis, että uitto olis luonnonmukainen kuljetustapa ja ainakin se karsis isojen autojen määrää maanteiltä. Yks lautta veis pitkän jonon autoja tieltä, pohtii Pauli Mäkelä.

Järvi-Suomen Uittoyhdistyksestä, joka vuodesta 1993 lähtien on hoitanut Kymin Uittoyhdistyksen ja Savo-Karjalan Uittoyhdistyksen tehtäviä, vakuutetaan, että Rutalahden pudotuspaikka pidetään edelleen käytössä. **Harri Lallukka** sanoo, että laatusyistä saatetaan keväisin puita uittaa pudotuspaikoilta ja käyttää niitä muulloin proomujen lastauspaikkoina, koska varsinaisia laitureita ei ole. Vaikka uittosääntö pidetään voimassa, uitot tulevat olemaan vähäisiä eivätkä ehkä jokavuotisia.

Vuosisatainen perinne Rutalahdessa, jonka mukaan puita on kuljetettu kylästä Päijännettä pitkin suureen maailmaan, on hiipumassa. Ensin Rutakosken Saha vei proomuillaan puuta, sitten tulivat Rutajoen uitot vuosikymmeniksi ja viimein Rutalahden pudotusapaikat. Vaikka uitot vähäisessä määrin jatkuvatkin, Pauli Mäkelän kokemaan uittojen kulta-aikaan ei enää ole paluuta.

Leila Backman

"On kylälle harmi, että uitot ovat hiipuneet niin vähiin", tuumii Pauli Mäkelä, joka parhaimpien työvuosiensa kesät uurasti Rutalahden pudotuspaikalla.

Pauli Mäkelä ja Olli Wihinen kokoamassa vuonna 1977 lauttaa Rutalahden pudotuspaikalla.